Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 2. 2011, sp. zn. 31 Cdo 365/2009, ECLI:CZ:NS:2011:31.CDO.365.2009.1

Číslo: 68/2011

Právní věta:

Mohlo-li by odlišné právní posouzení téhož skutku vést k určení jiného věcně příslušného soudu, nezakládá to odlišnost věcí ve smyslu ustanovení § 83 o. s. ř. (jen proto nejde o odlišný předmět sporu).

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 09.02.2011

Spisová značka: 31 Cdo 365/2009

Číslo rozhodnutí: 68

Číslo sešitu: 6

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Překážka zahájeného řízení (litispendence)

Předpisy: § 104 odst. 1 o. s. ř.
§ 104a odst. 7 o. s. ř.
§ 11 odst. 1 o. s. ř.
§ 16 ZKV ve znění do 31.12.2007
§ 42a obč. zák.
§ 83 odst. 1 o. s. ř.
§ 9 odst. 3 písm. t) o. s. ř. ve znění do 31.12.2007

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalobou doručenou soudu 10. 5. 2006 se žalobce (správce konkursní podstaty úpadkyně S., s. r. o.) po žalovaném (Ing. L. S.) domáhal zaplacení částky 1 251 350,50 Kč s příslušenstvím. Žalobu odůvodnil tím, že „součástí" konkursní podstaty úpadkyně je pohledávka za žalovaným v uvedené výši, představující nárok úpadkyně na vrácení finančních prostředků, které od ní žalovaný dříve obdržel a jež byly deklarovány jako splátky půjček, ve skutečnosti však byly žalovanému vyplaceny „bez právního důvodu". Dále poukázal na to, že podle ustanovení § 14 odst. 1 písm. g) zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání (dále též jen „ZKV"), se „dnem prohlášení konkursu stávají pohledávky úpadce splatnými", uplatněnou pohledávku však žalovaný neuhradil.

Usnesením ze dne 31. 3. 2008 O k r e s n í s o u d Plzeň – město (odkazuje na ustanovení § 83 a § 104 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu) řízení o žalobě zastavil (bod I. výroku).

Soud dospěl k závěru, že projednání věci brání překážka zahájeného řízení.

Dovodil, že účastníci řízení v projednávané věci jsou totožní s účastníky řízení vedeného u téhož soudu pod sp. zn. 14 C 153/2006 (zahájeného žalobou doručenou Městskému soudu v Praze 7. 11. 2005 – dále též jen „jiné řízení"). V jiném řízení se žalobce domáhá „vydání rozhodnutí, jímž by bylo jednak určeno, že totožné smlouvy o půjčkách jsou vůči konkursním věřitelům neúčinné a jednak se domáhá po žalovaném zaplacení částky 1 251 350,50 Kč s příslušenstvím." Jelikož nárok na zaplacení stejné částky je uplatněn i v projednávané věci, měl soud za totožný i předmět obou řízení.

K odvolání žalobce K r a j s k ý s o u d v Plzni usnesením ze dne 25. 9. 2008 potvrdil usnesení soudu prvního stupně ve výroku o zastavení řízení (první výrok).

Odvolací soud přitakal závěrům soudu prvního stupně, že jak v projednávané věci, tak v jiném řízení vystupují totožní účastníci ve stejném procesním postavení a že uplatňovaný nárok na zaplacení částky 1 251 350,50 Kč je odůvodňován shodnými skutkovými tvrzeními – vychází „ze stejné kauzy"; jde tedy o totožné věci. Pokračování řízení v projednávané věci proto tak podle odvolacího soudu vskutku brání neodstranitelný nedostatek podmínky řízení, „tzv. litispendence".

Proti usnesení odvolacího soudu podal žalobce dovolání, jež má za přípustné podle § 239 odst. 2 písm. a) o. s. ř., namítaje, že jsou dány dovolací důvody uvedené v ustanovení § 241a odst. 2 o. s. ř., tedy, že řízení je postiženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (odstavec 2 písm. a/) a že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (odstavec 2 písm. b/), a požaduje, aby Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc postoupil k dalšímu řízení Městskému soudu v Praze jako soudu věcně a místně příslušnému.

Naplnění dovolacího důvodu dle § 241a odst. 2 písm. a) o. s. ř. spatřuje dovolatel v tom, že ve věci rozhodl věcně nepříslušný soud prvního stupně a nápravu nezjednal ani odvolací soud. Přitom poukazuje na stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 13. 6. 2007, Opjn 8/2006, uveřejněné pod číslem 74/2007 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále též jen „R 74/2007"), kterým se soudy nižších stupňů (podle jeho názoru) neřídily, a na to, že Ústavní soud při výkladu článku 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod do rámce základního práva na zákonného soudce zahrnul i dodržení zákonných podmínek určení věcné příslušnosti soudu.

V rovině dovolacího důvodu dle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. pak dovolatel zpochybňuje správnost závěru o překážce věci zahájené, maje za to, že v řízení v projednávané věci a v jiném řízení jde o dva „samostatné předměty řízení", a to „jednak odporovatelnost právních úkonů a jednak o zaplacení příslušné částky z důvodu neplatnosti právních úkonů provedených žalovaným". To, že by důsledkem případného rozhodnutí soudu o neúčinnosti právních úkonů žalovaného byla rovněž povinnost žalovaného vrátit do konkursní podstaty vše, o co byl neúčinnými právními úkony zkrácen úpadcův majetek (§ 16 odst. 4 ZKV), podle dovolatele neznamená, „že se jedná o litispendenci", neboť jde o dvě samostatná řízení s odlišným předmětem řízení.

Neúčinnost nelze podle dovolatele zaměňovat za neplatnost. Závěr, že neplatný právní úkon nelze prohlásit neúčinným, respektive odporovatelným, vystihuje „podstatu rozdílu" v předmětu obou řízení.

N e j v y š š í s o u d dovolání zamítl.

Z o d ů v o d n ě n í :

Tříčlenný senát č. 29, který měl podle rozvrhu práce Nejvyššího soudu dovolání projednat a rozhodnout o něm, při posouzení otázky, zda řízení o odpůrčí žalobě, kterou se žalobce (správce konkursní podstaty) vůči osobě, jež odporovatelným právním úkonem získala majetkový prospěch,

domáhá – vedle určení neúčinnosti odporovatelného právního úkonu – i zaplacení částky odpovídající prospěchu získanému z odporovatelného právního úkonu, je totožné s řízením, v němž se žalobce (správce konkursní podstaty) vůči stejné osobě domáhá zaplacení částky představující peněžitou náhradu bezdůvodného obohacení, získaného plněním ze stejného právního úkonu, s argumentem, že jde o právní úkon neplatný, dospěl k právnímu názoru odlišnému od toho, který byl vyjádřen v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 1. 2009, sp. zn. 28 Cdo 786/2008 (jež je veřejnosti k dispozici na webových stránkách Nejvyššího soudu). Proto rozhodl o postoupení věci (dle § 20 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů) k rozhodnutí velkému senátu občanskoprávního a obchodního kolegia.

Velký senát občanskoprávního a obchodního kolegia pak věc projednal a rozhodl o ní v souladu s ustanoveními § 19 a § 20 odst. 1 uvedeného zákona.

Dovolání je přípustné podle § 239 odst. 2 písm. a) o. s. ř.

Nejvyšší soud se věcí zabýval nejprve v rovině dovolacího důvodu dle § 241a odst. 2 písm. a) o. s. ř.

Podle ustanovení § 11 odst. 1 o. s. ř. řízení se koná u toho soudu, který je věcně a místně příslušný. Pro určení věcné a místní příslušnosti jsou až do skončení řízení rozhodné okolnosti, které tu jsou v době jeho zahájení.

Dle ustanovení § 104a odst. 7 o. s. ř. usnesením vrchního nebo Nejvyššího soudu o věcné příslušnosti jsou účastníci řízení a soudy vázáni.

Již odvolací soud v napadeném usnesení dovolatele upozornil, že o věcné příslušnosti okresního soudu v prvním stupni v této věci rozhodl (a závazně ji tak ve smyslu § 104a odst. 7 o. s. ř. určil) Vrchní soud v Praze usnesením ze dne 18. 12. 2007, č. j. Ncp 2978/20047-19.

Dovolací námitka, podle níž o věci v prvním stupni rozhodl věcně nepříslušný (okresní) soud, je tudíž pro výsledek dovolacího řízení právně bezcenná a dovolací důvod dle § 241a odst. 2 písm. a) o. s. ř. tak zjevně dán není.

Jelikož vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), se nepodávají ani ze spisu, Nejvyšší soud se dále zabýval tím, zda je dán dovolací důvod dle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Podle ustanovení § 83 odst. 1 o. s. ř. (ve znění účinném v době podání žaloby v této věci, jež do vydání napadeného usnesení nedoznalo změn) zahájení řízení brání tomu, aby o téže věci probíhalo u soudu jiné řízení.

Posledně citované ustanovení zakazuje, aby o stejné věci současně probíhala dvě nebo více soudních řízení; nastane-li takováto situace, překážka zahájeného řízení (litispendence) brání tomu, aby se pokračovalo v řízení, které bylo zahájeno později.

O stejnou věc se jedná tehdy, jde-li v pozdějším řízení o tentýž nárok nebo stav, o němž již bylo zahájeno jiné řízení, a týká-li se stejného předmětu řízení a týchž osob. Není samo o sobě významné, mají-li stejné osoby v různých řízeních rozdílné procesní postavení (např. vystupují-li v jednom řízení jako žalovaní a ve druhém jako žalobci). Tentýž předmět řízení je dán tehdy, jestliže tentýž nárok nebo stav vymezený žalobním petitem vyplývá ze stejných skutkových tvrzení, jimiž byl uplatněn,

tedy ze stejného skutku (srov. shodně např. závěry obsažené v důvodech usnesení Nejvyššího soudu uveřejněných pod čísly 85/2003 a 84/2007 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

V poměrech projednávané věci se takto obecně pojatá překážka věci zahájené prosazuje následovně:

Účastníci tohoto i jiného řízení jsou totožní. Obě řízení mají i stejný předmět, neboť jejich skutkový základ je vymezen shodně – žalobce se proti žalovanému domáhá zaplacení částky odpovídající výši majetkového prospěchu, který žalovaný na úkor úpadkyně získal „vrácením půjček“. Rozdíl tkví (jen) v tom, že v projednávané věci je dovozováno, že „půjčky“ nebyly vůbec poskytnuty (byly fingovány) a jejich „vrácení“ bylo pokusem převést majetek pozdější úpadkyně na žalovaného. Oproti tomu v jiném řízení žalobce vychází z tvrzení, že vrácením finančních prostředků ze skutečně poskytnutých půjček došlo ke zkrácení majetku úpadkyně na úkor jiných věřitelů. V obou řízeních je přitom shodně uplatněn nárok na plnění (zaplacení) totožné částky.

V jiném řízení se žalobce domáhá zaplacení téže částky ve smyslu § 16 ZKV z titulu neúčinnosti smluv o půjčce uzavřených mezi žalovaným (jako věřitelem) a pozdější úpadkyní (jako dlužníkem) vůči konkursním věřitelům úpadce.

Skutečnost, že v onom jiném řízení žalobce požaduje i „určení právní neúčinnosti“ oněch smluv, rozdílnost obou řízení ve smyslu ustanovení § 83 o. s. ř. nezakládá.

V případech, kdy žalovaný získal z odporovatelných právních úkonů dlužníka majetkový prospěch, může (měla by) mít odpůrčí žaloba jen podobu žaloby na plnění, směřující k vydání poskytnutého peněžitého plnění nebo k vydání peněžité náhrady ve výši prospěchu získaného odporovatelným právním úkonem. Posouzení případné neúčinnosti odporovatelných právních úkonů je v těchto situacích řešením právní otázky toliko předběžné povahy.

Z hlediska zjišťování existence překážky zahájeného řízení je – při identickém skutkovém základu věci – bez významu, jaké bude právní posouzení dotčených smluv o půjčce; tj. zda budou posouzeny jako absolutně neplatné (§ 39 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku), nebo zda budou posouzeny jako platné, ale neúčinné (§ 16 ZKV a rovněž i § 42a obč. zák.).

Přitom platí, že odpůrčí žaloba ve smyslu § 16 ZKV je sporem vyvolaným konkursem (incidenčním sporem), k jehož projednání a rozhodnutí je podle ustanovení § 9 odst. 3 písm. t) o. s. ř., ve znění účinném do 31. 12. 2007, v prvním stupni věcně příslušný krajský soud (k tomu srov. závěry R 74/2007). Oproti tomu věcná příslušnost soudu k tomu, aby v prvním stupni projednal a rozhodl spor, ve kterém správce konkursní podstaty vymáhá ve prospěch podstaty pohledávku úpadkyně z titulu bezdůvodného obohacení vzniklého plněním před prohlášením konkursu, se určuje podle obecných pravidel určování věcné příslušnosti (nejde o spor vyvolaným konkursem).

Věcná příslušnost soudu k projednání a rozhodnutí věci zde vyplývá z právní kvalifikace (téhož) skutku, jenž je předmětem žaloby. Skutečnost, že odlišné právní posouzení téhož skutku vede (může vést) k určení jiného věcně příslušného soudu, nezakládá odlišnost věcí ve smyslu ustanovení § 83 o. s. ř. (jen proto nejde o odlišný předmět sporu).

S ohledem na právě uvedené je však žádoucí doplnit závěr formulovaný v R 74/2007, podle něhož z povahy incidenčního sporu plyne i to, že tam, kde v době zrušení konkursu není ukončen spor o odpůrčí žalobě podle § 16 ZKV podané správcem konkursní podstaty (je-li žaloba podána konkursním věřitelem, nepřichází takový střet v úvahu), je ve vztahu k řízení o této žalobě namístě postup podle § 104 odst. 1 o. s. ř.

Přichází-li totiž v úvahu posouzení sporu zahájeného jako odpůrčí žaloba podle § 16 ZKV i v rovině bezdůvodného obohacení získaného plněním ze stejného (neplatného) právního úkonu, pak soud

přikročí k zastavení řízení (ve vztahu k původním účastníkům sporu), jen když dospěje k závěru, že požadované plnění nelze přiznat z titulu bezdůvodného obohacení Dospěje-li soud naopak k závěru, že příslušný právní úkon není (nemůže být) neúčinný, ale je neplatný, může i po zrušení konkursu ve sporu pokračovat s tím, že na místo původního žalobce (správce konkursní podstaty) vstupuje (dřívější) úpadce.

Ve světle výše uvedeného Nejvyšší soud v projednávané věci uzavírá, že skutkový základ žaloby v projednávané věci a odpůrčí žaloby v jiném řízení je shodný a je dána i obsahová shoda návrhů rozsudečných výroků v obou žalobách. V projednávané věci a v jiném řízení je proto vedle totožnosti účastníků řízení dána i totožnost předmětu řízení; jde tedy o věci totožné ve smyslu § 83 odst. 1 o. s. ř.

Opačný úsudek, jenž Nejvyšší soud zformuloval v usnesení sp. zn. 28 Cdo 786/2008 (podle nějž jde o nároky po skutkové stránce odlišné a podle nichž se odlišnost projevuje právě i rozdílným určením věcné příslušnosti soudu k projednání těchto nároků), velký senát občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu přiléhavým neshledává.

Právní posouzení věci odvolacím soudem je tedy správné a dovolací důvod dle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. není dán.

Nejvyšší soud proto dovolání podle § 243b odst. 2, části věty před středníkem, o. s. ř. zamítl.